

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ІЗ ЗООНІМІЧНИМ КОМПОНЕНТОМ

TRANSLATION STRATEGIES FOR TRANSLATING PHRASEOLOGICAL UNITS WITH A ZOONYMIC COMPONENT

Чернишова І.А.,

orcid.org/0009-0005-9503-2041

студентка VI курсу факультету східних мов

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Кравченко О.О.,

orcid.org/0000-0003-4682-8228

доцент кафедри китайської мови і перекладу

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

У статті досліджуються особливості перекладу фразеологізмів із зоонімічних компонентом із китайської мови на українську, що є актуальною проблемою сучасної перекладознавчої науки. Зооніміми становлять важливий пласт мовної картини світу китайського народу, оскільки вони не лише відображають реалії повсякденного життя, а й несуть у собі національно-культурну символіку. У китайській мові образи тварин мають глибоку культурну й міфологічну основу, що нерідко відрізняється від українських уявлень і традицій. Такі розбіжності зумовлюють труднощі під час перекладу, адже буквальне відтворення не завжди дозволяє зберегти семантику та експресивність перекладеного вислову.

У науковій розвідці розглянуто основний арсенал підходів до перекладу фразеологізмів із зоонімічним компонентом: від прямого (дослівного) перекладу, який зберігає образну структуру, до адаптації шляхом пошуку повних, часткових або функціональних відповідників, що забезпечують адекватність сприйняття в мові перекладу. Особливу увагу приділено аналізу випадків, коли відсутність прямих аналогів в українській мові вимагає креативних рішень перекладача, спрямованих на компенсацію культурних і семантичних відмінностей. У цій статті підкреслюється, що переклад таких фразеологічних одиниць потребує глибокого знання не лише мовних систем, а й культурологічного контексту, адже збереження образності є ключовим для адекватного відтворення комунікативного та емоційного потенціалу.

Проведений аналіз у статті дає зрозуміти, що дослідження фразеологізмів із зоонімічним компонентом має важливе значення для міжкультурної комунікації, оскільки дає змогу глибше зрозуміти національно-специфічні особливості мислення, світогляду та мовної творчості народів. Практичне значення роботи полягає у можливості використання отриманих результатів у викладанні перекладознавчих дисциплін, у підготовці майбутніх перекладачів, а також у створенні словників та довідкових матеріалів, присвячених фразеології.

Ключові слова: фразеологізми із зоонімічним компонентом, класифікація ідіоматичних виразів, практика перекладу, перекладацькі стратегії та підходи, культурна символіка Китаю, походження зоонімів в китайській мові.

The article examines the peculiarities of translating phraseological units with a zoonymic component from Chinese into Ukrainian, which is a relevant issue in modern translation studies. Zoonyms constitute an important layer of the linguistic worldview of the Chinese people, as they not only reflect the realities of everyday life but also carry national and cultural symbolism. In the Chinese language, animal images have a profound cultural and mythological basis, which often differs from Ukrainian perceptions and traditions. Such differences create challenges in translation, since literal rendering does not always make it possible to preserve the semantics and expressiveness of the translated expression.

The study explores the main range of approaches to translating phraseological units with a zoonymic component: from direct (literal) translation, which preserves the figurative structure, to adaptation through the search for full, partial, or functional equivalents that ensure adequate perception in the target language. Particular attention is paid to cases where the absence of direct analogues in Ukrainian requires creative translator's solutions aimed at compensating for cultural and semantic differences. The article emphasizes that the translation of such phraseological units requires deep knowledge not only of the linguistic systems but also of the cultural context, since preserving imagery is key to adequately conveying their communicative and emotional potential.

The analysis presented in the article shows that the study of phraseological units with a zoonymic component is of great importance for intercultural communication, as it makes it possible to gain deeper insight into the nationally specific features of thinking, worldview, and linguistic creativity of different peoples. The practical value of the research lies in the possibility of applying the obtained results in the teaching of translation studies, in the training of future translators, as well as in the compilation of dictionaries and reference materials devoted to phraseology.

Key words: phraseological units with zoonymic components, classification of idiomatic expressions, translation practice, translation strategies and approaches, cultural symbolism in China, the origin of zoonyms in the Chinese language.

Постановка проблеми. Китайська мова налічує великий пласт фразеологізмів в своїй спадщині, етимологія яких має тісний зв'язок з класичною літературою, конфуціанством, даоською філософією та притчами, легендам або історичними подіями. Проблематика перекладу фразеологізмів полягає у тому, що потрібно притримуватись не тільки мовної точності, а ще й глибоко розуміти культурні особливості країни. Мовні конструкції глибоко закарбовані в культурній свідомості всіх китайців та в більшості випадків виражають не тільки емоційний стан особи, а ще філософську та моральну оцінку певних подій. Через це спроба буквального перекладу українською мовою може призвести до втрати змісту та емоційної складової лінгвістичних одиниць. Через те, що в українській мові в більшості випадків відсутні еквіваленти фразеологізмів, саме це змушує перекладача використовувати трансформації чи адаптації, що зумовлює вірогідність втрати автентичності чи зміни авторського задуму. Це все вимагає від перекладача високого рівня знань мови оригіналу та перекладу, міжкультурної компетенції та навичок перекладати фразеологізми не легше як лінгвістичку одиницю, а й як частину взаєморозуміння між культурами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями у галузі китайських фразеологізмів займалися такі українські мовознавці, як-от: О.Є. Федічев, С.С. Науменко та С.В. Цимбал. Порівняно новим вектором у царині китайської фразеології постають зоонімічні фразеологізми, а також стратегії їх перекладу.

О.Є. Федічев у своїй роботі досліджує окремі групи фразеологічних одиниць, функції та їх структуру. Він розглядає конкретні приклади, порівняльно-історичні дані та аналізує вплив історично-культурного середовища на вживання фразеологічних одиниць, їхню внутрішню морфологію та відмінності у семантичному просторі. Дослідник також звертає увагу на взаємозв'язок між літературною та розмовною мовою, згадуючи можливу трансформацію виразів під впливом соціальних чи мовних контактів [1, с. 84–90].

Науковий доробок під керівництвом С.С. Науменко присвячений історичним ідіомам у китайській мові. У праці подано аналіз семантичних та синтаксичних особливостей ідіом, приділяється особлива увага походженню, синтаксичним особливостям та семантичним зрушенням, що виникають у ході історичного контексту. У дослідженні розглянуто, вплив історичних та культурних умов на формування образів та стійкість таких виразів, встановлюються причини

змін їхньої структури (наприклад, порядок компонентів), а також їх контекстуальна обумовленість з іншими виразами. [2, с. 39–41].

С. В. Цимбал у статті «Концепти ПРОСТІР (空间), ЧАС (时间) та ЧАС-ПРОСТІР (时空) у китайських фразеологічних одиницях чен'юй крізь призму метафори» аналізує сучасну китайську мову через фразеологізми-чен'юй, що описують концепти простору, часу та поєднання просторово-часового компонента. Автор підкреслює низку метафоричних моделей, наприклад «простір як шлях», «час як рух», «час-простір як предмет» та показує, що дані концепти зображуються через образи, що пов'язані з рухом, взаємовідносинами суб'єктів і оточення [3, с. 161–165]

Постановка завдання. Дослідити фразеологізми із зоонімічним компонентом. Запропонувати методи та стратегії перекладу фразеологізмів, намагаючись зберегти сенс та емоційне забарвлення висловлень.

Виклад основного матеріалу. В китайській мові поняття «фразеологізм» закріплене за ієрогліфами 熟语. Термін був ведений Ма Гофанем у 1959 році. Насправді фразеологізми почали вивчатись не так давно, перше дослідження з'явилося з 1949 року, але не як повноцінне дослідження, а звичайні згадки в наукових статтях. Вже в 1980 році з'явилися перші дослідження, в яких було розглянуто перші китайські форми фразеологізмів, а також проведено аналіз з іншими мовами.

До сьогодні питання фразеології вивчає в розділі стилістики та лексикології, але окремої науки ще досі не існує. Серед найвизначніших дослідників, що займалися питанням вивчення фразеологізмів є: Ма Гофань [9], Яо Пенць [11], Ні Баюань [12] та Вень Дуаньжен [13].

На сьогодні існує два джерела походження фразеологізмів: народна література (байки, міфи, афоризми, легенди, легенди та прислів'я) та класична (філософські трактати, художню літературу та історичні хроніки). Варто наголосити, що раніше всі фразеологізми позначали ієрогліфами 成语 chéngyǔ – «ідіоми».

В контексті сучасних лінгвістичних праць більшість науковців спираються на класифікацію фразеологізмів саме за Ма Гофанем 马国凡 [9, с. 24-51], адже інші класифікації не набули поширеного вжитку. Вчений поділяє фразеологізми на наступні категорії:

1. Чен'юй 成语 – ідіома;
2. Яньюй 谚语 – прислів'я;
3. Гуаньюн'юй 惯用语 – фразеологічні поєднання;
4. Суюй 俗语 – приказки;

5. Сехоуей 歇后语 – іносказання-недомовки.

Кожна категорія фразеологізмів має свої особливості, але є головні спільні риси між ними. Перша ознака полягає у тому, що фразеологізми це не окремі слова, а цілі словосполучення та речення, також фразеологізми можуть бути окремим членом речення.

Друга ознака – це розчленована будова, тобто це окремі лексичні одиниці (частини), які в словниках мають власне значення та являються самостійними повноцінними словами але їх семантика ніяк не впливає на переклад фразеологізму.

Третя ключова ознака це семантична цілісність, а саме фразеологізм є неподільним та має власну цілісну семантику, незважаючи на значення окремих компонентів.

Четверта ознака зазначає, що кожен фразеологізм має образність, тобто наявність в китайській мові його переносного значення, що посилює їх експресивність.

Остання ключова риса це те, що фразеологізми не виникли в момент мовлення, а використовуються як сталі одиниці з чітким порядком слів, складом та структурою.

Фразеологізми розподіляються за ступенем мотивації, а саме мотивовані й немотивовані. Мотивовані фразеологізми – це словосполучення, що мають стійкий семантичний зв'язок. Такі фразеологізми мають поетичний, художній або науковий сенс, як приклад 人人之谈 *rén rén zhī tán* – буквальный переклад (розмова кожної людини), в адаптованому варіанті використовується у значенні – «загальноприйнята думка людей».

Основні ознаки мотивованих фразеологізмів:

- 1) Формальні ознаки;
- 2) Семантичні ознаки;
- 3) Ознаки національної культури.

Немотивовані фразеологізми – це групи, які не мають відкриті зв'язки між один одним, тобто їх можна розбирати на самостійні компоненти, але при цьому вони мають семантичні зв'язки, як приклад 风和日丽 – *адан.* «чудова погода», дослівний (буквальний) переклад – (вітер й ясне сонце).

Повернемось до перекладацьких стратегій фразеологізмів. Переглянувши багато статей українських дослідників, таких як І.В. Корунець [4], Ж.В. Краснобаєва-Чорна [5], Ю.Ф. Прадід [6], вдалось виокремити наступні підходи до адаптації фразеологічних одиниць:

1. Переклад за допомогою повного відповідника українського фразеологізму. 火上加油 *huǒshàng jiāyóu* «підлити масла у вогонь». У даному випадку, якщо перекладати буквально все одно значення не змінюється.

2. Збереження переносного значення при заміні основи фразеологізма. 装聋作哑 *zhuāng lóng zuò yǎ* адаптивний переклад «набрати в рот води», буквальный переклад («прикидатися глухим і німим»).

3. Переклад без подібного еквіваленту фразеологізма з української мови, але схожим за значенням. 小题大作 *xiǎotí dàzuò* адаптивний переклад «робити з **мухи слона**», буквальный («роздувати з дрібниці велику історію»).

4. Описовий переклад при повній відсутності аналога в українській мові. 打草惊蛇 *dǎcǎo jīngshé* адаптивний «завчасно знайти противника», буквальный («ворушити палицею траву і сполохати при цьому **змій**»).

5. Переклад парних утворень схожих до ченьюїв простими словами української мови не фразеологізмами. 千军万马 *qiānjūn wànmǎ* адаптивний «могутня армія», буквальный («тисячі солдатів і десятки тисяч **коней**»).

Враховуючи наявність зоонімічних компонентів в останніх наведених вище фразеологічних прикладах, вважаємо доцільним подати дефініцію поняття «зоонім» та розглянути можливість застосування перекладацьких прийомів у процесі адаптації останніх. Зооніми – це використання тваринних образів в китайській фразеології. Оскільки тварини в китайській міфології глибоко вкорінені в культурну символіку, то часто для опису людських емоцій, поведінки чи характеру використовують зооніми.

Як приклад: 狐疑不决 *hú yí bù jué* в буквальному перекладі («лисиця що сумнівається та не може прийняти рішення»), український відповідник – «між двох вогнів». 胆小如鸡 *dǎn xiǎo rú jī* буквальный переклад – («лякливий, як курка»), український відповідник «лякливий як **засць**». 蛇蝎心肠 *shé xiē xīn cháng* буквальный переклад – («серце змій та скорпіона»), описовий переклад – «жорстока». 猪狗不如 *zhū gǒu bù rú* буквальный переклад («гірший за свиню й собаку»), описовий переклад «нікчемна людина». 披着羊皮的狼 *pī zhe yáng pí de láng* в даному випадку, що буквальный переклад, що український відповідник однаковий, що можуть бути вживані у значенні «вовк у овечій шкурі».

Задля обґрунтування в китайській мові такої великої кількості зоонімів слід розумітись на китайських поглядах та філософії, адже китайська культура споконвіків була в тісному зв'язку із природою, людиною та простором. Головні вчення, що дотримуються цього погляду це 道家 *dàojiā* «даосизм» та 儒家 *rújiā* «конфуціанство». Основними положеннями даосизму є вчення 道

«Дао», що позначає шлях та природний порядок у Всесвіті. Принцип 无为 wúwéi «у-вей», тобто життя в гармонії з природою. 阴阳 yīnyáng «інь-ян», який наголошує на балансі у всьому, навіть у протилежних силах природи. Даосизм в свою чергу використовує тварин для визначення моральних цінностей. 蛇 shé «змія» позначає трансформацію, 龟 guī «черепаха» – це мудрість. В той же час конфуціанство, підкреслює моральні досконалості індивіда, як приклад ієрогліфом 马 mǎ «кінь» підкреслювали працьовитість особи, а 鹤 hè «журавлем» довголіття.

Звісно ж, китайська міфологія завжди використовує в собі природні явища й тварин. Відомі для нас тварини з міфів це «дракон» 龙 lóng, символізує імператора, владу та могутність; тигр 虎 hǔ – це прямий символ, хоробрості та сили, а в даосизмі вважали захистом від злих духів та посередником між богом та людьми; кінь 马 mǎ символізує швидкість, працездатність, а миша 鼠 shǔ слабкість та хитрість [8, с. 224-236]. Також не варто забувати про легенду Паньгу. Ця легенда розповідає як утворився світ. Спочатку світ був у хаосі, схожому на велике темне яйце. Усередині нього прокинувся велетень Паньгу. Він розрубав хаос своєю сокирою, де чисте й легке піднялося вгору і стало небом, а важке й каламутне опустилося вниз і стало землею. Щоб вони знову не зійшлися, Паньгу тисячі років тримав їх розділеними, а сам ріс разом зі світом. Коли він помер, його тіло перетворилося на частини природи: дихання стало вітром, очі – сонцем і місяцем, кров – ріками, кістки – горами, а волосся – рослинами й зорями, а тварини – супутниками. Так Паньгу утворив упорядкований світ із первісного хаосу.

Походження виникнення фразеологізмів на позначення зоонімів чимало, але дослідимо основні:

Спостереження за поведінкою тварин, приклад: 狐假虎威 hú jiǎ hǔ wēi буквальный переклад («лис користується силою тигра»), описовий переклад так кажуть про людину, що показує себе авторитетом для того, щоб залякати інших. Вираз походить з притчі, де лис змусив думати інших тварин, що він є могутнім, адже підкорив для себе тигра, в той час як дійсність картини заключалась в тому, що тигр йшов за ним по одній дорозі в своїх справах. Вираз 狼心狗肺 lángxīn gǒufèi буквальный переклад («серце вовка, легені собаки»), описовий переклад «так говорять про людину що є невідчужною та жорстокою». Даний вислів часто застосовували як

антитезу до конфуціанських чеснот – тобто аморальної, нелюдської поведінки.

Приклад із класичної літератури: 指鹿为马 zhǐ lù wéi mǎ буквальный («називати оленя конем»), описовий «так кажуть про людей, що свідомо спотворюють факти задля своєї вигоди». Даний вираз походить із розповіді 史记 (Shǐjì «Історичні записки»), написані Сима Цяня (司马迁) у I ст. до н. е. про міністра Чжао Гао, який хитрістю хотів перевірити своїх слуг, тому змусив їх називати оленя конем.

З народної мудрості наведемо наступний приклад: 杀鸡儆猴 shājī jǐnghóu буквальный («вбити курку, щоб злякати мавпу»), описовий переклад «використовують в ситуації коли потрібно залякати когось, для цього карають одну особу, щоб інші почали боятись».

Астрологічний календар 生肖 shēngxiào 12-ти річного циклу тварин в якому кожна тварина наділяє людину особливими рисами. Хто народився в рік бика 牛 niú має силу наполегливості, рік тигра 虎 hǔ надає сили мужності, рік щури 鼠 shǔ про кмітливість. [7, с. 101-153]

Варто зазначити, що зооніми використовуються не лише в позитивному значенні, а також і в негативному. Якщо розглядати позитивні значення, то можна навести такі приклади 马到成功 mǎdào chénggōng буквальный («кінь прибуде, успіх досягнуто») описовий переклад «бажання швидкої перемоги для успіху в справі». 鹤立鸡群 hèlì jīqún буквальный переклад («журавель стоїть посеред кур»), описовий переклад «бажання виділитися серед оточуючих». Негативні значення, 对牛弹琴 duì niú tánqín буквальный («грати на лютні перед коровою»), описовий «робити марну справу або говорити з тим хто не розуміє справу». 鸡飞狗跳 jīfēi gǒutiào буквальный («кури літають, собаки стрибають»), описовий «відчувати паніку або спостерігати за хаосом» [10].

Висновки. Щоб влучно перекладати фразеологізми із зоонімічним компонентом, потрібно не лише володіти гарно китайською мовою, а глибоко розуміти культурну, філософську та історичну складову народу. Через те, що фразеологізми містять в собі традиції, мудрість китайців, моральні уявлення, особливу філософію, які не містять інші мови світу. Лише за умов, що перекладач буде знати всі ці аспекти, він зможе передати емоційну виразність та глибину оригінального вислова з китайської мови. Таким чином, вміння перекладати фразеологізми на позначення зоонімів є не просто фаховим вмінням, а й одночасно мистецтвом та виклик для спеціаліста.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Федічев О. Є. Чен юй як найпоширеніший вид фразеологізмів у китайській мові. Українська орієнталістика. 2006. Вип. 1. С. 84–90.
2. Науменко С. С., Муллаянова М. Ф. Семантико-синтаксичні особливості історичних фразеологізмів у китайської мови. *Сходознавство. Актуальність та перспективи* : матеріали доп. IV Міжнар. наук.-метод. конф. (Харків, 24 берез. 2023 р.) : у 2 ч. Ч. 1 / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; редкол.: Н. В. Руда (голова) та ін. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2023. С. 39–41.
3. Цимбал С. В. Концепти ПРОСТІР (空间), ЧАС (时间) та ЧАС-ПРОСТІР (时空) у китайських фразеологічних одиницях чен'юй крізь призму метафори. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2017. Вип. 9. Т. 2. С. 161–165.
4. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : підручник. Вінниця : Нова книга, 2017. 448 с.
5. Краснобаєва-Чорна Ж. Терміносистема фразеології: структура та складники термінологічної мікросистеми «фразеокласифікація». *Лінгвістичні студії*. 2013. Вип. 26. С. 156–163.
6. Прадід Ю. Ф. Фразеологічна ідеографія (проблематика досліджень). Київ : Сімферополь, 1997. 252 с.
7. Sterckx R. The Animal and the Daemon in Early China. Albany : State University of New York Press, 2012. 385 p.
8. Eberhard W. A Dictionary of Chinese Symbols. Ann Arbor : University of Michigan, 2009. 332 p.
9. 马国凡. 成语熟语丛书. 呼和浩特 : 内蒙古人民出版社, 1978. 343 页.
10. 郑微莉, 周谦. 中华成语大词典. 北京 : 中华, 2016. 1371 页.
11. 倪宝元, 姚鹏慈. 汉语成语辨析词典. 北京 : 商务印书馆国际有限公司, 1997. 764 页.
12. 倪宝元. 成语辨析. 北京 : 中国社会科学出版社, 2004. 555 页.
13. 温端政, 温朔彬. 惯用语. 北京 : 商务印书馆, 2014. 165 页.

Дата першого надходження рукопису до видання: 29.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 30.10.2025

Дата публікації: 28.11.2025